

سلوک اخلاقی

طرح‌های برگرفته از کتاب و سنت

امیر غنوی

www.ketab.ir

سبک اخلاقی

طرح‌مای برگرفته از کتاب و سنت

امیر غنوی

عضو هیئت مدیره پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰

قیمت: ۳۹۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان حوری حفی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی چاپخانه بوستان کتاب قم

سرشناسه: غنوی، امیر، ۱۳۴۰.

عنوان و نام پدیدآور: سلوک اخلاقی/امیر غنوی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۷.

شابک: ج. ۱: ۰ - ۴۲۷ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - ج. ۲: ۷ - ۴۲۸ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸.

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

مندرجات: ج. ۱: طرح‌های عارفان و حکیمان - ج. ۲: طرح‌های برگرفته از کتاب و سنت.

موضوع: آداب طریقت.

موضوع: Customs of the order*.

موضوع: عارفان.

موضوع: Mystics.

موضوع: عرفان - مطالب گوناگون.

موضوع: Mysticism -- Miscellanea.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

ردیپندی کنگره: ۱۳۹۵ اس ۹/ ۲۸۸ BP

ردیپندی دیوبند: ۲۹۷/۸۴

شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۷۶۵۶۴

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۲۱	بخش اول: طرحی و تار از سزا
۲۳	معرفی مؤلف و کتاب
۲۵	طرح واره جواهر القرآن
۳۱	بخش دوم: افلاک نه گانه ابن عربی
۳۳	معرفی مؤلف و کتاب
۳۷	فصل اول: تحلیل طرح
۴۱	مبحث اول: هدف سلوک
۴۲	مبحث دوم: مراحل طرح
۴۲	گفتار اول: توفیق عنایت
۴۷	گفتار دوم: علم هدایت
۵۵	گفتار سوم: عمل ولایت
۶۲	مبحث سوم: مستندات طرح
۶۷	فصل دوم: نقد طرح
۶۷	مبحث اول: نقد مستندات
۶۷	گفتار اول: تفاوت در نقل
۶۹	گفتار دوم: نقد استدلال به روایت
۷۲	مبحث دوم: نقد محتوا

- ۷۳..... گفتار اول: آغاز سلوک معنوی
- ۷۴..... گفتار دوم: تعاریف مبهم و سست
- ۷۶..... گفتار سوم: ضعف منطق در ترتیب افلاک
- ۸۳..... **بخش سوم: طرح منسوب به بحرالعلوم**
- ۸۵..... معرفی مؤلف و کتاب
- ۸۹..... **فصل اول: تحلیل طرح**
- ۸۹..... مبحث اول: غایت سلوک
- ۹۱..... مبحث دوم: مستندات طرح
- ۹۱..... گفتار اول: آیه حیات کشتگان در راه خدا
- ۹۴..... گفتار دوم: آیات پیروزی مهاجران مجاهد
- ۹۴..... مبحث سوم: هاجل سلوک
- ۱۰۳..... مبحث چهارم: حاشیه‌های طرح
- ۱۰۷..... **فصل دوم: نقد طرح**
- ۱۰۷..... مبحث اول: نقد مستندات
- ۱۰۸..... گفتار اول: نقد استدلال به آیه ۱۶ آل عمران
- ۱۰۹..... گفتار دوم: نقد استدلال به آیه ۸۸ قصص
- ۱۱۲..... گفتار سوم: نقد استدلال به آیه ۲۰ بقره
- ۱۱۴..... گفتار چهارم: نقد تحلیل آیه ۱۴ سوره احزاب
- ۱۱۸..... گفتار پنجم: نقد استدلال به روایت جهاد اکبر
- ۱۲۰..... گفتار ششم: دعوت مؤمنان به ایمان آوردن
- ۱۲۲..... مبحث دوم: نقد سطوح چهارگانه و رتبه‌های سه‌گانه
- ۱۲۲..... گفتار اول: اشکالات کلی
- ۱۲۴..... گفتار دوم: اشکالات موردی
- ۱۲۷..... **بخش چهارم: محقق تهرانی: نقدها و اصلاحات**
- ۱۲۹..... معرفی مؤلف و نوشته
- ۱۳۱..... مبحث اول: نقد مرحوم تهرانی بر بحرالعلوم
- ۱۳۴..... مبحث دوم: نقد نقد
- ۱۳۵..... مبحث سوم: جمع‌بندی

۱۳۷	بخش پنجم: طرح‌های علامه طباطبائی
۱۳۹	معرفی مؤلف
۱۴۱	فصل اول: رساله لب‌الباب
۱۴۱	معرفی کتاب
۱۴۲	مبحث اول: طرحی در آغاز کتاب
۱۴۳	گفتار اول: تحلیل طرح
۱۴۵	گفتار دوم: تحلیل و بررسی
۱۴۵	مبحث دوم: طرح مراتب مراقبه
۱۴۵	گفتار اول: تحلیل طرح
۱۴۸	گفتار دوم: تحلیل و بررسی
۱۴۸	مبحث سوم: طرح بعد العلوم با تغییراتی اندک
۱۴۹	مبحث چهارم: طرح مراتب بحید
۱۵۱	تحول در آثار و بردی عوارض چهارگانه
۱۵۲	نکات مهم و ویژگی‌های طرح و تفاوت‌های آن
۱۵۵	فصل دوم: طرح‌های المیزان
۱۵۵	مبحث اول: طرح اسلام و ایمان در بهار مرتبه
۱۶۱	مبحث دوم: طرح اسلام و ایمان در سه مرتبه
۱۶۲	مبحث سوم: مقایسه دو طرح
۱۶۵	مبحث چهارم: نقد دو طرح
۱۶۵	گفتار اول: تعریف اسلام و ایمان
۱۶۶	گفتار دوم: اصطفاء به مثابه یکی از مراتب اسلام
۱۶۷	گفتار سوم: مستندات مرتبه دوم اسلام
۱۶۸	گفتار چهارم: اثبات دو رتبه برای ایمان
۱۶۹	گفتار پنجم: رتبه سوم اسلام و آیه ۶۵ سوره نساء
۱۷۰	گفتار ششم: آغاز سوره مؤمنون و مرتبه سوم ایمان
۱۷۱	گفتار هفتم: آیه ۶۲ سوره یونس و بالاترین مرتبه ایمان
۱۷۱	گفتار هشتم: تفاوت‌های مهم طرح دوم المیزان

۱۷۵.....	بخش هشتم: مصطفوی و طرح لقاء الله
۱۷۷.....	معرفی مؤلف و کتاب
۱۷۹.....	فصل اول: تحلیل طرح
۱۷۹.....	مبحث اول: هدف سلوک
۱۷۹.....	مبحث دوم: مراحل
۱۸۵.....	مبحث سوم: مستندات طرح
۱۸۹.....	فصل دوم: نقد
۱۸۹.....	مبحث اول: نقد هدف
۱۹۰.....	مبحث دوم: نقد مراحل
۱۹۱.....	مبحث سوم: نقد مستندات
۱۹۱.....	گفتار اول: نقد استدلال به آیات سوره نازعات
۱۹۵.....	گفتار دوم: نقد استدلال به آیه ۱۱۲ سوره توبه
۱۹۷.....	بخش نهم: صفایی خانقاری پنج طرح در سه کتاب
۱۹۹.....	معرفی مؤلف
۲۰۱.....	فصل اول: کتاب رشد
۲۰۱.....	معرفی کتاب
۲۰۲.....	مبحث اول: تحلیل طرح «از اسلام تا رضای»
۲۰۴.....	گفتار اول: غایت سلوک
۲۰۶.....	گفتار دوم: مراحل
۲۱۶.....	مبحث دوم: مستندات
۲۲۰.....	مبحث سوم: نقد
۲۲۵.....	فصل دوم: کتاب صراط
۲۲۵.....	معرفی کتاب
۲۲۶.....	مبحث اول: تحلیل طرح «صراط»
۲۳۰.....	گفتار اول: غایت سلوک
۲۳۲.....	گفتار دوم: مراحل
۲۴۷.....	گفتار سوم: مستندات
۲۴۸.....	مبحث دوم: نقد

۲۵۳	فصل سوم: طرح‌های کتاب مسنولیت و سازندگی
۲۵۳	معرفی کتاب
۲۵۴	مبحث اول: تحلیل طرح «نظام اخلاقی اسلام»
۲۵۵	گفتار اول: غایت سلوک
۲۵۶	گفتار دوم: مراحل
۲۶۶	گفتار سوم: مستندات
۲۶۸	مبحث دوم: نقد
۲۷۲	مبحث سوم: تحلیل طرح «سفرهای سالک»
۲۷۷	مبحث چهارم: تحلیل طرح «از تفکر تا تسلیم»
۲۷۹	گفتار اول: غایت سلوک
۲۸۰	گفتار دوم: مراحل
۲۸۷	گفتار سوم: مستندات
۲۹۰	مبحث پنجم: نقد
۲۹۳	کتابنامه
۳۰۷	فهرست آیات
۳۱۷	فهرست روایات
۳۱۹	فهرست اشعار
۳۲۱	نمایه
۳۲۷	نمایه موضوعی

پیشگفتار

در پرتو بیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، باز دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه عالم مسأله‌های اسلامی، به‌عنوان فکر و فرهنگ مترقی و نجات‌بخش آدمی، در عرصه‌های گوناگون انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم وحیانی و ارزش‌های انسانی از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌ستیزی در آنان شد و از دیگر سبب‌هاست نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌های غربی و نظام‌های مبتنی بر آنها گشت.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، توسعه‌ی بی‌پروزی و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه‌ی دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه‌ی فکری، به‌فراخ در شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به‌منظور عرضه‌ی صحیح و دفاع معقول از اندیشه‌ی دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساخت قدسی دین و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقلیت تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به‌عنوان یک نهاد علمی- فکری، حسب‌الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی

آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش فراوان آیت‌الله علی‌اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری بنی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند. پژوهشکده نظام‌های اسلامی که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق اسلامی، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، هدف‌های زیر را تعقیب می‌کند:

۱. سنت، بررسی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۲. تحقیق و تبیین عالیه‌سانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در فضا و آن؛

۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدد‌رسانی به متولیان امور و بسترسازی برای محققان نظام‌های اسلامی؛

۴. تحقیق درباره مسائل مستحدثه به اندازه‌گیری گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛

۵. پاسخگویی به شبهات مطرح درباره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظامات معارض.

تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند حجت الاسلام والمسلمین آقای امیر غنوی در گروه اخلاق پژوهشکده نظام‌های اسلامی است، به موضوع سلوک اخلاقی طرح‌های برگرفته از کتاب و سنت می‌پردازد.

سلوک مستند دغدغه کسانی است که نیاز به وحی و رسول را باور کرده و سلوک را جز در پی رسول باور ندارند. دغدغه استاد نشان از ترس خسارت دارد؛ خسارت آنانی که بی‌معیاری درست پای در مسیری گذاردند و فرصت

یگانه حیات و حرکت را از کف دادند.

سلوک‌نامه‌ها کمتر از نعمت نقد برخوردار شده‌اند و بیشتر تأثیر روانی و رفتاری آنها مورد توجه بوده است. این مشکل در سلوک‌نامه‌هایی که با ادعای استناد همراهند بیشتر است؛ چراکه سنجش استناد طرح، محتاج مهارت‌های فقیهانه است که در فضای مسامحی و عاطفی مباحث اخلاقی کمتر می‌توان شاها آن بود.

امروز بر این، پذیرش استناد به مثابه معیار فضای بحث‌های سلوکی را متحلی می‌کند؛ زیرا نقد مستندات بحث اخلاقی را به حوزه تفقه کشانده و روش‌های اثبات صحت و تحلیل دلالت کلام را به میان می‌آورد.

سلوک‌نامه‌های مدعی استناد به قرآن و روایات کم‌شمارند، ولی جایگاه مهمی در مباحث سلوکی دارند؛ چراکه استناد طرح سلوکی آن را در جایگاهی متفاوت در فضای اندیشه نشانده و در ذهن مخاطبان مقبولیت فراوان‌تری را به همراه دارد.

توجه به جایگاه بی‌بدیل این طرح‌ها با زندگی معنوی ما را ناچار از نگاهی دوباره و نقادانه می‌کند؛ نگاهی که با مطالعه دقیق‌تر سلوک‌نامه‌ها، ضرورت آن آشکارتر می‌شود؛ زیرا تفاوت این طرح‌ها در هدف‌ها، مراحل و راه‌حل‌ها خواننده را به تحیر و سردرگمی دچار می‌کند.

بیان فرضیه برای تحقیقات اکتشافی ضرورتی ندارد، اما در مسیح این نکته خالی از لطف نیست که بررسی‌های اولیه این تخمین را به این دلیل که عمده طرح‌های مدعی استناد، از اسلوب تفقه فاصله دارند و به جای این قواعد استنباط، از رویکرد فلسفی یا عرفانی محقق یا ذوق فردی او اثر پذیرفته و سامان یافته‌اند. ادامه بررسی‌ها نیز تأییدی بود بر این تخمین.

روش تحقیق در این پژوهش متناسب با موضوع برگزیده شده است؛ مطالعه تحلیلی - انتقادی منابع مکتوب و تعیین ساختار طرح‌ها اولین گام پژوهش بوده که به تدوین مقاله‌ای مستقل برای هر یک از سلوک‌نامه‌ها انجامیده است. در مرحله بعد، طرح‌ها با یکدیگر مقایسه و مشابهت‌ها و دادوستدهای احتمالی

میان آنها مشخص شده است.

در پایان لازم می‌دانیم از مؤلف گرانقدر حجت الاسلام والمسلمین آقای امیر غنوی عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی قدردانی و تشکر نماییم و از همه اعضای شورای علمی گروه به‌ویژه از حجج الاسلام والمسلمین آقایان محمدرضا جباران و محمدتقی هادی‌زاده که زحمت ارزیابی اثر را بر عهده داشتند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، قدردانی فراوان داشته باشیم. امیدواریم نظرها و دیدگاه‌های صائب خوانندگان عزیز و علاقه‌مندان به روزه مباحث اخلاق اسلامی، ما را در اصلاح و تکمیل اثر حاضر یاری کنند.

گروه اخلاق

پژوهشکده نظام‌های اسلامی